

УДК 336.7

О. В. Горалько,
І. Б. Висоцька

РИНОК НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНИЙ СТАН, НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Здійснено оцінку діяльності небанківських фінансово-кредитних установ за останні три роки. Проаналізовано основні показники діяльності ринку небанківських фінансових послуг у розрізі його основних сегментів. Визначено головні проблеми, які гальмують розвиток ринку страхових послуг, ринку кредитної кооперації та ринку недержавного пенсійного забезпечення. Зроблено висновок про необхідність негайного вирішення системних проблем на ринку небанківських фінансових послуг для його ефективного та стабільного функціонування.

Ключові слова: *ринок небанківських фінансових послуг, страховий ринок, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, Нацкомфінпослуг.*

Постановка проблеми. Основу кредитної системи держави становить банківська система, тобто Національний банк України, інші банки та філії іноземних банків, що діють на території України. Але недавнім часом важливу роль на ринку фінансових послуг почали виконувати небанківські фінансово-кредитні інститути. Нині вони надають доволі широкий спектр послуг і так стають серйозними конкурентами для банків. Тому вивчення особливостей діяльності небанківсь-

ких фінансово-кредитних інститутів та їхньої ролі у економічному зростанні держави є актуальною проблемою.

Стан дослідження. Вагомий внесок у дослідження діяльності небанківських фінансово-кредитних установ зроблено такими українськими вченими, як В. Базилевич, А. Криклій, В. Корнєєв, В. Міщенко, С. Науменкова, М. Савлук та ін.

Мета статті – дослідити питання особливостей функціонування небанківських фінансово-кредитних інститутів, проаналізувати показники їхньої діяльності, визначити негативні тенденції розвитку та основні завдання для вирішення системних проблем на ринку небанківських фінансових послуг.

Виклад основних положень. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. Мета Нацкомфінпослуг – створення умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцнення системної стабільності на цих ринках, забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а також інтеграція у світовий фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України.

Згідно зі Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та Положенням про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затвердженим Указом Президента України від 23.11.2011 р. № 1070, основними завданнями Нацкомфінпослуг є:

- формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків небанківських фінансових послуг;
- розроблення та реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їхнього функціонування;
- забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;
- здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері;
- узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх удосконалення;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг [1].

До ринку небанківських фінансових послуг України, державне регулювання яких здійснює Нацкомфінпослуг, належать ринки страхових компаній, кредитних спілок та інших небанківських кредитних установ, недержавних пенсійних фондів та їхніх адміністраторів, юридичних осіб публічного права, що надають фінансові послуги, ломбардів, фінансових компаній (які надають такі послуги, як фінансовий лізинг, факторинг, надання порук та гарантій) та юридичних осіб, які не мають статусу фінансової установи, але мають право надавати певні види фінансових послуг.

Станом на 30.09.2016 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічувалося 2 432 фінансових установи (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Державний реєстр фінансових установ у 2013–2016 рр.

Фінансові установи	Станом на 30.09. 2014 р.	Станом на 30.09. 2015 р.	Станом на 30.09. 2016 р.	Відхилення (шт.)
Страхові компанії, всього	389	368	323	-66
зокрема й:				
<i>страхові компанії з ризикових видів страхування</i>	331	318	280	-51
<i>страхові компанії зі страхування життя</i>	58	50	43	-15
Кредитні установи, всього	711	720	673	-38
зокрема й:				
<i>кредитні спілки</i>	589	589	521	-68
<i>інші кредитні установи</i>	92	101	122	30
<i>юридичні особи публічного права</i>	30	30	30	0
Ломбарди	478	479	467	-11
Фінансові компанії	409	534	642	233
Юридичні особи (лізингодавці)	264	267	240	-24
Недержавні пенсійні фонди	76	72	65	-11
Адміністратори НПФ	25	23	22	-3
Разом	2 352	2 463	2 432	80

За аналізований період кількість небанківських фінансових установ збільшилась на 80 одиниць. Це пов'язано лише зі збільшенням фінансових компаній на 233 одиниці. Решта кількість фінансових установ зменшувалась: страхових компаній на 66 одиниць; кредитних спілок на 68 одиниць; лізингодавців на 24 одиниці.

Розглянемо основні показники діяльності страхового ринку (табл. 2) [2].

Таблиця 2

**Основні показники діяльності страхового ринку
та його динаміка, млн грн**

Показники	Станом на 30.09. 2014 р.	Станом на 30.09. 2015 р.	Станом на 30.09. 2016 р.	Відхилення
Валові страхові премії	17 081,6	21 718,7	24 844,2	7 762,60
Валові страхові виплати	3 665,1	4 674,8	6 271,3	2 606,2
Рівень валових виплат, %	21,5%	21,5%	25,2%	3,7
Чисті страхові премії	13 643,9	16 746,4	19 588,4	5 944,5
Чисті страхові виплати	3 588,0	4 577,9	6 046,3	2 458,3
Рівень чистих виплат, %	26,3%	27,3%	30,9%	4,6
Обсяг сформованих страхових резервів, зокрема й:	14 216,1	17 244,7	19 477,1	5 261
– технічні резерви	4 819,2	11 042,4	11 980,8	7 161,6
– резерви зі страхування життя	9 396,9	6 202,3	7 496,3	-1 900,6
Загальні активи страховиків	68 120,3	60 588,9	55 377,2	-12 743,1

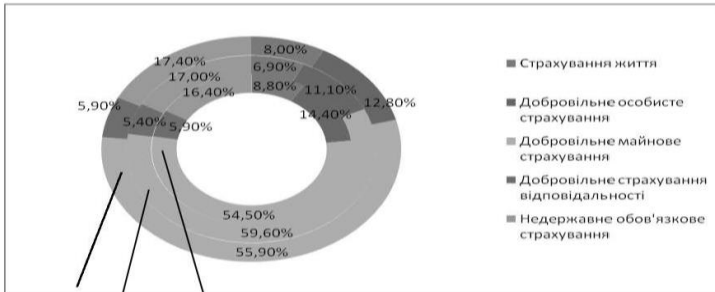
Порівняно з 9 місяцями 2014 року на 7 762, 60 млн грн збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 944,50 млн грн.

Обсяг валових страхових виплат/відшкодування порівняно з 9 місяцями 2014 року збільшився на 2 606,2 млн грн, обсяг чистих страхових виплат – на 2 458,3 млн грн.

Страхові резерви станом на 30.09.2016 р. зросли на 5261 млн грн порівняно з аналогічною датою 2014 року. Водночас технічні резерви збільшились на 7 161,6 млн грн, а резерви зі страхування життя зменшились на 1 900,6 млн грн.

Порівняно з аналогічною датою 2014 року зменшилися загальні активи страховиків на 12 743,1 млн грн.

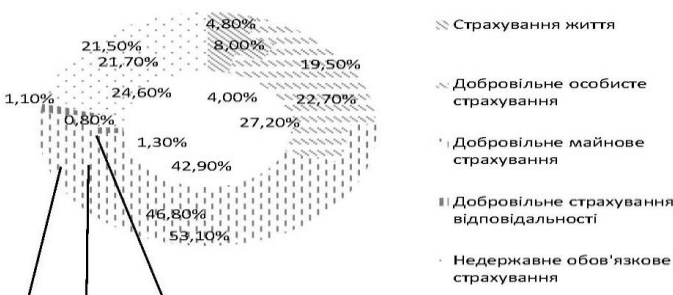
Страхові премії за видами страхування за 9 місяців 2014–2016 рр. наведено на рисунку 1 [2]. Приріст валових страхових премій за 9 місяців 2016 року порівняно з аналогічним періодом 2014 року відбувся за рахунок добровільного майнового страхування (+1,4) та недержавного обов'язкового страхування (+1,0). Водночас спостерігався зі страхування життя (-0,8%) та добровільного особисто-го страхування (-1,6%).

30.09.16 р. 30.09.15 р. 30.09.14 р.

Рис. 1. Структура валових страхових премій станом на 30.09.2014 р., 30.09.2015 р. та 30.09.2016 р., %

Страхові виплати в розрізі видів страхування за 9 місяців 2014–2016 рр. наведено на рисунку 2 [2].

30.09.16 р. 30.09.15 р. 30.09.14 р.

Рис. 2. Структура валових страхових виплат станом на 30.09.2014, 30.09.2015 та 30.09.2016 рр., %

Високий рівень валових страхових виплат за весь аналізований період спостерігався за такими видами страхування: з добровільного майнового страхування – 53,10% станом на 30.09.2016 р. (42,90% станом на 30.09.2014 р.), добровільного особистого страхування – 19,50% станом на 30.09.2016 р. (27,20% станом на 30.09.2014 р.), недержавного обов'язкового страхування – 21,50% станом на 30.09.2016 р. (24,60% станом на 30.09.2014 р.).

Основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів (НПФ) та темпи їх приросту наведені у таблиці 3 [2].

Збільшення кількості пенсійних контрактів на 7,6 тис. шт. на-самперед пов'язане зі збільшенням пенсійних контрактів з фізичними особами. Так, порівняно зі станом на 30.09.2014 р. збільшення кількості контрактів з фізичними особами станом на 30.09.2016 р. становило 17,4% (8,0 тис. шт.), зменшення кількості контрактів з юридичними особами становило 5,2% (0,4 тис. шт.) [2].

Станом на 30.09.2016 р. найбільшу питому вагу НПФ становили особи віком від 25 до 50 років – 62,7%, найменшу – особи до 25 років – 2,3% (рис. 3) [2].

Таблиця 3

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показники	Станом на 30.09. 2014 р.	Станом на 30.09. 2015 р.	Станом на 30.09. 2016 р.	Відхилення
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	53,9	58,1	61,5	7,6
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	832,5	834,2	833,0	0,5
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	2 478,5	2 107,3	2 076,9	-401,6
Пенсійні внески, всього, млн грн	1 738,4	1 865,9	1 875,8	137,4
зокрема:				
– від фізичних осіб	69,0	77,3	87,1	18,1
– від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0
– від юридичних осіб	1 668,8	1 788,1	1 787,7	118,9
Пенсійні виплати, млн грн	349,8	528,9	608,2	258,4
Кількість учасників, що отримали/ отримують пенсійні виплати, тис. осіб	71,1	80,8	80,7	9,6
Сума інвестиційного доходу, млн грн	1 242,8	984,7	1008,1	-234,7
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	1 090,4	780,0	774,1	-316,3
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	152,4	204,7	234,0	81,6

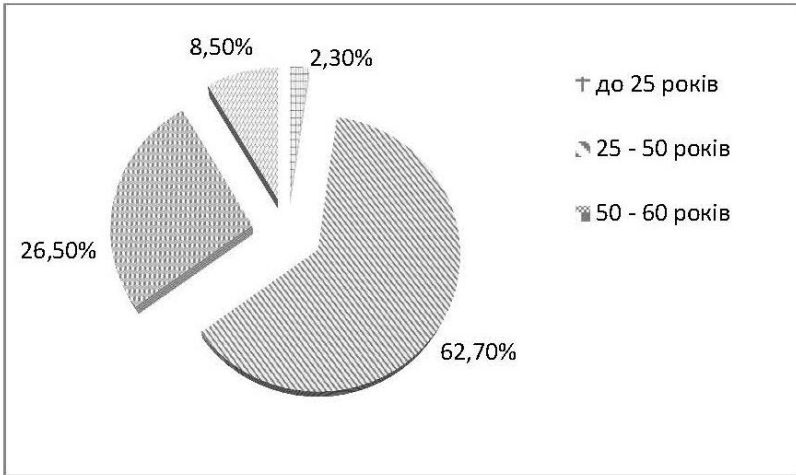

Рис. 3. Розподіл учасників НПФ за віковими групами (тис. осіб) станом на 30.09.2016 р.

Пенсійні виплати станом на 30.09.2016 р. становили 608,2 млн грн, що на 73,9% більше порівняно з аналогічним періодом 2014 року (рис. 4) [2].

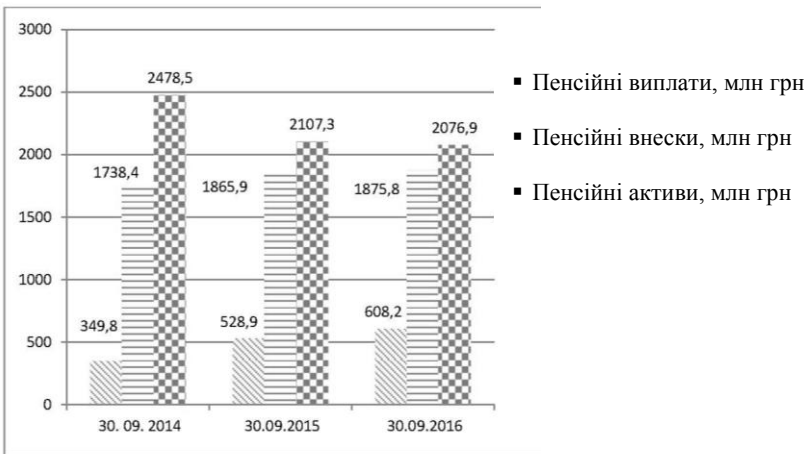

Рис. 4. Динаміка основних показників системи НПЗ (млн грн)

Сума пенсійних внесків станом на 30.09.2016 р. становить 1 875,8 млн грн і порівняно з аналогічним періодом 2014 року збільшилась на 7,9%.

Загальна вартість активів станом на 30.09.2016 р. становила 2 076,9 млн грн, що на 16,2% менше порівняно з аналогічним періодом 2014 року.

Розглянемо результати діяльності кредитних спілок (табл. 4) [2].

Таблиця 4

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок

Показники	Станом на 30.09. 2014 р.	Станом на 30.09. 2015 р.	Станом на 30.09. 2016 р.	Відхилення
Кількість членів КС (тис. осіб)	910,6	751,7	678,3	-232,3
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках, (тис. осіб)	35,8	26,8	24,6	-11,2
Кількість членів КС, які мають діючі кредитні договори, (тис. осіб)	214,5	169,9	153,2	-61,3
Загальні активи, (млн грн)	2 598,8	2 193,0	2 193,1	-405,7
Капітал, (млн грн.)	1 271,5	1 009,7	1 202,1	-69,4
Кредити, надані членам КС (залишок на кін. періоду), (млн грн)	2 321,7	1 924,9	1 851,9	-469,8
Внески членів КС на депозитні рахунки (залишок на кін. періоду), (млн грн)	1 102,6	905,5	839,7	-262,9

Як бачимо, всі показники діяльності кредитних спілок за аналізований період мають тенденцію до зменшення.

Розглянемо детальніше кредити, надані членам кредитних спілок та депозити членів кредитних спілок. Загальний обсяг кредитного портфеля більше ніж у два рази перевищує обсяг залучених депозитних коштів. Розглянемо структуру кредитів за їх видами (рис. 5) [2].

Найбільшу питому вагу займають споживчі кредити – 59,6% та кредити, надані на придбання, будівництво, ремонт та реконструкцію нерухомого майна – 19,9%.

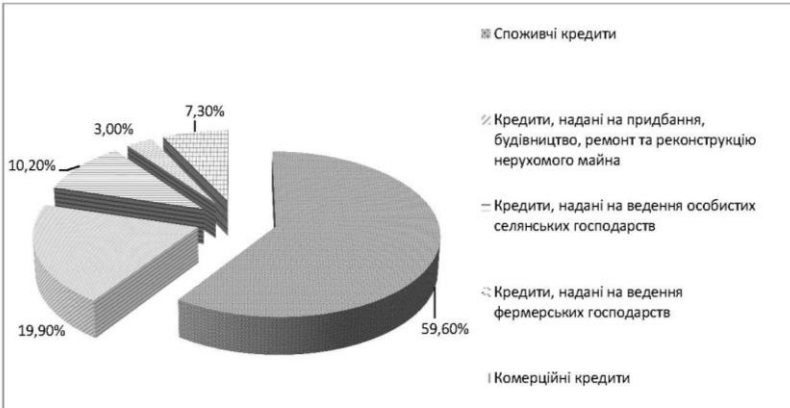

Рис. 5. Структура кредитів, наданих кредитними спілками, за видами станом на 30.09.2016 р., %

Найменшу питому вагу кредити, надані на ведення фермерських господарств – 3,0%.

Проаналізуємо структуру депозитного портфеля кредитних спілок (рис. 6) [2].

Найпопулярнішими серед вкладників є вклади понад 12 міс. – 36,2% та середньострокові вклади – 29,8% та довгострокові вклади (понад 12 міс. з погашенням у поточному році) – 28,1%.

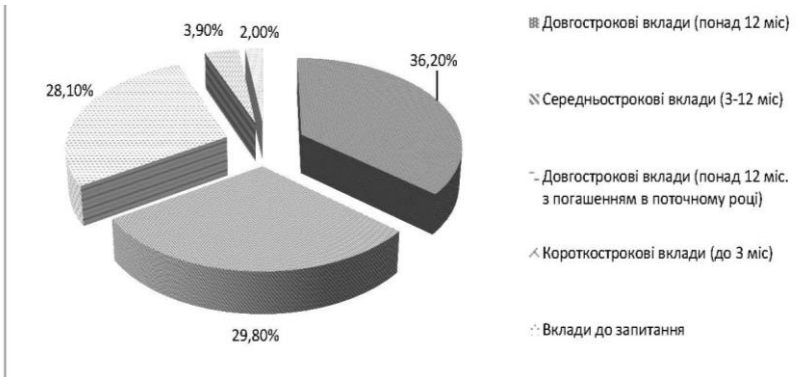

Рис. 6. Структура депозитного портфеля кредитних спілок станом на 30.09.2016 р., %

Найменш популярними є вклади до запитання – 2,0%, оскільки по них сплачуються мінімальні відсотки.

Проведений аналіз діяльності основних секторів ринку небанківських фінансових послуг, дає нам можливість визначити основні негативні тенденції їх розвитку, а саме:

1. Ринок страхових послуг:

- зменшення кількості страхових компаній;
- низький попит страхувальників на страхові послуги;
- низький рівень страхових виплат;
- низький рівень дохідності накопичувального страхування;
- зменшення кількості укладених договорів з добровільного страхування;
- зменшення загальних активів страховиків під час збільшення страхових резервів.

2. Ринок кредитної кооперації (а саме кредитних спілок):

- зменшення кількості кредитних спілок;
- відтік залучених депозитних коштів внаслідок значної девальвації національної валюти;
- вищий рівень ефективної відсоткової ставки за кредитами порівняно з банківськими установами;
- падіння купівельної спроможності населення;
- відсутність державних гарантій (системи гарантування вкладів вкладників кредитних спілок).

3. Ринок недержавного пенсійного забезпечення:

- зменшення кількості недержавних пенсійних фондів;
- низький рівень довіри населення;
- низький рівень доходів населення для участі в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування пенсійних коштів;
- незначний розмір інвестиційного доходу, отриманого від інвестування пенсійних коштів;
- неповернення пенсійних активів, які розміщені на депозитних рахунках у банках, щодо яких ухвалено рішення про ліквідацію або у яких введено тимчасову адміністрацію.

З огляду на поточну ситуацію на ринку небанківських фінансових послуг Нацкомфінпослуг визначено такі завдання для вирішення системних проблем на ринку небанківських фінансових послуг та створення умов для їхнього ефективного функціонування:

Завдання 1. Деретуляція на ринках небанківських фінансових послуг та імплементація регуляторного середовища до європейських та міжнародних стандартів.

Завдання 2. Удосконалення діяльності регулятора та підвищення ефективності державного нагляду.

Завдання 3. Захист інтересів споживачів фінансових послуг та відновлення довіри до ринків небанківських фінансових послуг.

Завдання 4. Створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку ринків небанківських фінансових послуг, здатних забезпечувати економіку необхідними фінансовими ресурсами, задовольняти потреби споживачів у якісних фінансових послугах [3].

Висновки. Проведений аналіз діяльності ринку небанківських фінансових послуг дає можливість констатувати, що він розвивається не динамічно через існування певних проблем, а саме: низький рівень довіри населення; падіння їхньої купівельної спроможності; значну девальвацію національної валюти; недосконале державне регулювання тощо.

Нацкомфінпослуг визначив основні завдання для вирішення системних проблем на ринку небанківських фінансових послуг і зобов'язаний їх якнаймеше втілювати для підвищення стабільності, прозорості та удосконалення нормативно-правового регулювання ринку небанківських фінансових послуг.

---

1. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackom-finposlug.html>.

2. Огляд ринків Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>.

3. План діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим (2017–2019 роки) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/koncepciya-rozvitku.html>.

Горалько О. В., Высоцкая И. Б. Рынок небанковских финансовых услуг: современное состояние, негативные тенденции и перспективы развития

Осуществлена оценка деятельности небанковских финансово-кредитных учреждений за прошедшие три года. Проанализированы основные

показатели деятельности рынка небанковских финансовых услуг в разрезе его важнейших сегментов.

Определены главные проблемы, тормозящие развитие рынка страховых услуг, рынка кредитной кооперации и рынка негосударственного пенсионного обеспечения. Сделан вывод о необходимости немедленного решения системных проблем на рынке небанковских финансовых услуг для его эффективного и стабильного функционирования.

Ключевые слова: *рынок небанковских финансовых услуг, страховой рынок, негосударственные пенсионные фонды, кредитные союзы, Нацком-финуслуг.*

Goralko O. V., Vysotska I. B. Market of unbank financial services: the modern state, negative tendencies and prospects of development

In the article the conducted estimation of activity of unbank finance establishments is for the last three years.

Basic performance of market of unbank financial services indicators are analysed in the cut of him basic segments, namely: dynamics of basic performance of insurance market indicators; structure of gross insurance bonuses; structure of gross insurance payments; dynamics of basic indexes of the system of the non-state pension providing; distribution of participants of non-state pension fund is after the age-related groups; dynamics of basic performance of credit unions indicators; structure of credits of credit unions after kinds; structure of deposit brief-case of credit unions.

Basic problems which brake market of insurance services (subzero demand of insure is on insurance services; low level of insurance payments; low level of дохідності of story insurance; diminishing to the amount of entered into contracts is from voluntarily insurance; diminishing of general assets of insurers is at the increase of insurance backlogs), market of credit co-operation (an outflow of the attracted deposit money is as a result of considerable devaluation of national currency; a higher level of effective interest rate is on credits as compared to bank institutions; falling of purchasing power of population; absence of the system of guaranteeing of holding of depositors of credit unions) and market of the non-state pension providing (low level of trust of population; a low level of profits of population is for participating in the system of the non-state pension providing; limited choice of financial instruments, suitable for investing pension money; insignificant size of investment profit, got from investing of pension money; failures to return of pension assets, which are placed on savings accounts in banks) development are certain. Drawn conclusion about the necessity of immediate decision of system problems at the market of unbank financial services for his effective and stable functioning.

Key words: *market of unbank financial services, insurance market, non-state pension fund, credit unions, The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets.*

Стаття надійшла 14 квітня 2017 р.